

UVOD U SOCIOKULTURNU ANTROPOLOGIJU

AMERIČKI KULTURALIZAM

Predmet analize i glavni predstavnici američkog kulturalizma

- Primarni fokus američkog kulturalizma u antropologiji jeste istraživanje **UTICAJA KULTURE NA OBLIKOVANJE LIČNOSTI.**
- Najznačajni predstavnici ove škole su:
Franc Boas, Rut Benedikt, Margaret Mid, Edvard Sapir, Bendžamin Le Vorf, Maršal Salins i Kliford Gerc.

Franc Boas (1858-1942)

- Polazni teorijski stav Franca Boasa potiče iz idealističke filozofije njegove domovine – Njemačke. Na osnovu ove teorije tvrdio je da Geist ili ‘duh’ kao subjektivno doživljavana cjelina predstavlja ključno mjerilo za podatke historičara. Njegova ključna teza koja je oblikovala američku kulturnu antropologiju se zasniva na stavu da „svaka kulturna tradicija i svako razdoblje poseduju svoj posebni jedinstveni ‘duh’, koji se kvalitativno razlikuje od svakog drugog, a čovek iz jedne tradicije kadar je da pojmi događaje i ‘duh’ neke druge posredstvom subjektivnog raumevanja. Razumevanje jednog duha podrazumeva njegovo proučavanje u odnosu na njega samoga“. (E. Hač, Antropološke teorije).

- Uticaj Franca Boasa u Sjedinjenim Državama nije bio ograničen na umjereni difuzionizam američke škole. Američka etnologija će se istaći naročito u oblasti studije ličnosti: Rut Benedikt i Margaret Mid, dvije Boasove učenice, čak će steći reputaciju koja daleko prevazilazi reputaciju njihovog učitelja. Zajednički imenitelj te škole je u nastojanju da se shvati uticaj kulture ili nekakve kulture na ličnost pripadnika te kulture.
- Tako za Ralfa Lintona i Abrahama Kardinera postoji uzročan odnos između kulture i ličnosti: svi članovi jedne kulture dijele u djetinjstvu ista iskustva koja dovode do stvaranja osnovne ličnosti.

- Franca Boasa možemo smatrati originalnim misliocem koji je istina bio veliki protivnik evolucionizma, ali i preteča moderne antropologije, a naročito žestok branilac relativizma koji će toliko obeležiti američku antropologiju. Boas se rodio u Vestfaliji i uradio je tezu iz fizike „o bojama vode“. To naučno obrazovanje je bilo određujuće za kretanje u strogo empirijskom pravcu koji će Boas i kasnije Malinovski dati antropologiji.

- Boas nije difuzionista u pravom smislu te reči, već je jedan od prvih koji je osporavao pojednostavljenja kojima je vodio evolucionizam, pridajući suviše važnosti nezavisnom kulturnom razvoju. Ipak, nasuprot Marselu Mosu, Boasa će odlikovati dobro empirijsko znanje “iz prve ruke” pošto je vodio mnogobrojna istraživanja među Indijancima Severne Amerike i Eskimima. Studije o Kvakiutlima iz Britanske Kolumbije ostaju klasici antropologije. Pošto je insistirao na kontekstualnom prilazu to jest pokazivao da jedan običaj ima smisla samo ako je povezan sa specifičnim kontekstom u koji je upisan, Boas takođe nagoveštava funkcionalističku školu.

- Polazeći od tog kontekstualističkog pristupa, Boas će kritikovati engleske hiperdifuzioniste. On zapravo odbija da jednu kulturu svede na nekoliko crta koje se mogu razumjeti izdvojene jedna od druge, sa jedne strane, ali sa druge, on istoriju ne posmatra u velikim razmjerama, ne traži redosled istorije kultura u cjelini. Upravo suprotno, Boas više voli da se koncentriše na razmjene između geografski bliskih kultura.
- Posjedovanje dobara ne služi ničemu, treba ih dati, a prestiž vezan za bogatstvo se istinski dobija samo ako ste sposobni da ih se otarasite. Drugačije rečeno, prestiž se osvaja davanjem. Što više dajemo društveni status je veći.

- Boasova nauka je nauka posmatranja i njegovo pisanje ostavlja malo mesta književnom vidu dela. Činjenice su iznete što je vernije moguće. On odbacuje svaki determinizam a naročito biološki determinizam, pošto je jednog dana poredio lobanje Evropljana sa lobanjama srodnika koji su emigrirali u Sjedinjene Države, primijetio je da su ove poslednje bile značajno drugačije oblikovane od lobanja rođaka koji su ostali u Evropi. Iz toga je zaključio da rase nisu nepromjenljive i da inteligencija nije učvršćena jednom za uvek pošto su se važne promene pojavljivale tokom promena okoline. Njegovo odbijanje determinizma prirodno vodi ka relativizmu čiji je Boas bio promoter u okviru američke antropologije.

- Već 1887. godine, Boas je napisao: “Civilizacija nije nešto apsolutno već relativno, i naše ideje i shvatanja su istiniti samo u okvirima naše sopstvene civilizacije”. Takvu primjedbę motivisala je prije svega, kritka evolucionizma.
- Nema sumnje da ga je njegovo terensko iskustvo vodilo da proučava društvo u svim njegovim vidovima. Tako je došao na ideju da istakne diskretne celine, da preobrazi „grupe” u „društva” sa vlastitom kulturom. On piše: „Pojedinač je važan za antropologiju samo kao član neke društvene ili rasne grupe”. Pod rasnim grupama on više podrazumjeva “etničke grupe” nego krvne zajednice, ali ono što nam je ovde na kraju važno, jeste ideja da pojedinci pripadaju grupama. Zadatak antropologije tada postaje sudija tih grupa, uz sticanje njihovog posebnog karaktera. Uostalom, Boas je bio borac za jednakost prava kulturnih manjina.

Sapir, Vorf i lingvistička relativnost

- Edvard Sapir predavao je u Čikagu i na Jeju naročito se interesovao za fenomen jezika i podvlačio složen odnos koji jezik odražava kulturama. Na kraju života, izneo je izuzetno snažnu hipotezu o vezama između jezika i kulture. Ta hipoteza koja je djelom i proizvod radova lingviste Bendžamina Vorfa, poznata je pod imenom *Sapir-Vorfova hipoteza*, mada nam izgleda da je pomalu u protivrečnosti sa prethodnim Sapirovim radovima koji su bili mnogo nijansirani.

- Sapir se slagao: „Stvarni svet je u velikoj mjeri, nesvesno izgrađen na našim lingvističkim navikama“, tvrdio je on. Drugačije rečeno, lingvistička struktura uzrokuje različita vidjanja sveta: ljudi više na različite načine zbog njihovog jezika. Kao Mid i Benedikt, Sapir Vorf su svaku kulturu smatrali jedinstvenom celinom koja zatvara svakog svog člana u opresivan i originalan kalup. Mada su osporavali etnocentrizam evolucionističke škole, došli su do toga da prednost daju zatvorenosti svake kulture. U takvoj perspektivi, jezik nije samo sredstvo komunikacije, on je način na koji se gradi svijet, on uspostavlja mentalne kategorije koje ljude pripremaju za stvarnost na određeni način.

- Ali Vorf je išao mnogo dalje od te jednostavne konstatacije i tvrdio je da gramatičke strukture jezika utiču na način mišljenja govornika. To je bila tvrdnja koju je bilo mnogo teže prihvatiti. U svojim prethodnim radovima Sapir je bio mnogo obazriviji. U Lingvistici tvrdi da jezik ima moć da raščlani podatke iskustva na nespojive elemente i da pristupi zajedničkoj oblasti koja čini kulturu. On je moćno oružje socijalizacije, vjerovatno najmoćnije od svih. Istinski društveni odnosi ne bi mogli da postoje bez jezika. Znanje jednog jezika ustanovljava moćni simbol društvene solidarnosti koji ujedinjuju govornike. Svaka grupa ili podgrupa nastoji da razvije lingvističke posebnosti, nekakav žargon koji se razlikuje. Kada se kaže "govori kao mi", isto je I što I "on je kao mi". Drugačije rečeno, jezik je mnogo više od običnog orudja komunikacije, on je instrument socijalizacije. Međutim, u isto vrijeme je odbacivao nastojnja izvjesnih etnologa da u lingvističkim kategorijama vide neposredni izraz kulture: "Zapravo, ne postoji nikakva veza između kulturnog tipa I lingvističke strukture".

Rut Benedikt (1887-1948)

- Prva žena naše istorije etnologije nije i najmanje uticajna ličnost. Boasova asistentkinja, Rut Benedikt značajno će obilježiti američku etnologiju, naročito objašnjenjem djela „*Obrasci kulture*“ koje je doživelo veliki uspjeh jer je prodato u 2 miliona primjeraka.
- Obrasci kulture nisu plod jednog etnografskog istraživanja kao takvog. To je sinteza koja naglasak stavlja na razlike koje razdvajaju narode. Benedikt najpre govori o pojmu kulture. Po njoj, jedna društvena grupa nastoji da postane kultura, a kultura je jedinstvena cjelina čije suštinske karakteristike snažno utiču na njene pripadnike. I ona, nakon Boasa, odbacuje svaki oblik “biološkog određenja” da bi povukla načelo “kulturnog odredjenja”. Ljudska priroda je veoma “elastična” podatna, a svaka kultura daje različite odgovore na probleme sa kojima se čovjek sreće. Tada je cilj etnologije da obavesti o toj raznovrsnosti kultura. Svako društvo ima poseban reljef, to je neobičan zbir kulturnih elemenata koji se mogu kombinovati sa beskonačnošću. Svaka kultura je jedinstvena i ima sopstveni put u potrazi za različitim ciljevima. Ona određuje sopstveni pravac i o njoj se ne može suditi koristeći pojmove drugih društava.

- Drugo, kultura je integrisana, zaokružena cjelina, i kao takvu je treba proučavati, to jest kao smislenu i funkcionalnu cjelinu. I konačno, već od djetinjstva običaji oblikuju iskustvo i ponašanje jedinke. Čak i prije nego što progovori, dijete je već malo stvorenje svoje kulture. Svako dijete rođeno u jednoj grupi, dijeli običaje, djelatnosti i vjerovanja te grupe. Ukratko, dobro vidimo da je kulturna raznolikost a preko nje i kulturni relativizam ono što zanima Rut Benedikt. Suštinska teza knjige je da pokaže da jedna kultura nudi svojstveni reljef, sa jedne strane, a sa druge, da nema antagonizma između društva i jedinki koje ga čine, upravo suprotno, kultura jedinki daje materijal kojim će ona izgraditi svoj život. Društvo nije deljiva cjelina jedinki koje ga čine. Jedinke se utapaju u kalup koji im nudi njihovo društvo. Kada proučavamo jedno društvo, možemo nastojati da rekonstruišemo njegove suštinske crte koje se nameću. Benedikt se prepušta tom iskustvu u tri društva a to su Indijanaca Zunji sa jugozapada, Kvakiutla sa sjeverozapada i Dobua sa Nove Gvineje. Djelo Benediktove bilo je toliko popularno delom i zbog svojih ograničenja. Benediktova koja je takođe bila i pjesnikinja, snažno je potvrđivala razliku koja postoji između "nas" i "njih".

- Ove kvalitete i nedostatke nalazimo i u drugom važnom delu koje je objavila Rut Benedikt „*Hrizantema i mač*“. Benediktova u njemu pokazuje da njena teorija ne važi samo za mala društva, već da se ona može primeniti i na veće društvene cjeline, u ovom slučaju Japan. To delo je naručila američka vojska na kraju Drugog svjetskog rata sa namerom da bolje razumije pobijđenog neprijatelja i da donese dobre odluke vezane za njegovu budućnost. Knjiga je imala ogroman uspjeh. Radilo se o “studiji sa daljine” utoliko što Benediktova nikada nije kročila u Japan. Uprkos tome, autorka je htela da da globalnu i sintetičku sliku japanskog mentaliteta i da pokaže američkoj publici šta to zaista znači biti Japanac. U tom cilju je sakupila veoma veliku količinu materijala i ispitivala japanske emigrante u Sjedinjenim Državama. Knjiga je neprestano u prodaji od svog prvog izdanja 1945. godine, prevedena je na mnoge jezike a prije svega na japanski. Već na svom početku, djelo iznosi strašnu konstataciju: “Od svih sa kojima su Amerikanci ikada ratovali u totalnom ratu, Japanci su za njih bili najrazličitiji”. Drugačije rečeno, razlika između Amerikanaca i Japanaca je radikalna imamo posla sa dva sveta koja sve suprostavlja: način razmišljanja Japanaca je toliko različit od načina razmišljanja Amerikanaca da je Japan dugo ostao neka vrsta nepristupačnog svijeta.

- Benediktova je ponovila nedokučive misterije Oriјenta, kada je tvrdila da su Japanci istovremeno agresivni i miroljubivi, militaristi i pesnici, zaljubljeni u kulturu hrizanteme i vještinu mačevanja. Kako ga umiriti i kako upravljati tim “zastrašujućim neprijateljem”? To je pitanje koje je Amerika sebi postavljala. Antropologija je ponudila svoj doprinos nudeći elemente odgovora na to pitanje. Primetićemo usput da je „Hrizantema i mač“, na neki način, prvo veliko djelo primenjene antropologije. Ono je odgovor na narudžbinu vojske i radi na rešavanju jednog problema koji se postavlja pred američkim društvom.

Marget Mid(1901-1978)

- Mlada studentkinja, Margaret Mid, 1920. godine odslušala jedno Boasovo predavanje na Univerzitetu Kolumbija (Njujork) i oduševila se antropologijom. Benediktova, tada Boasova asistentkinja posebno ju je hrabrila da istraje. Posle doktorske teze potpuno zasnovane na literaturi, mlada žena 1925. godine odlučuje da ode u Polineziju to jest na ostrva Samoa kojima su tada upravljali Amerikanci. Posle tog istraživanja uslediće više drugih, prije svega u Papui Novoj Gvineji i na Baliju. Istrživanja Midove nemaju dubinu istraživanja Mlinovskog. Ona na terenu provodi malo vremena. Ali zbog toga nije radila manje efikasno. Jedna od zasluga Midove bila je uvođenje novih tema studija u socijalnu antropologiju a to su socijalizacija djece zatim seksualnost, razlike izmedju muškarca i žene postaju osnovna pitanja njene antropologije. Ona ne zapostavlja i fotografiju i film, drugačije rečeno, sliku, čije će vrline većina antropologa otkriti malo kasnije. Ona je bolje od bilo kog drugog razumela koliko je važno za antropologiju da pokuša da da odgovore na probleme koje postavlja moderno društvo.

Pol i karakter u Novoj Gvineji

- Da bi dokazala tu hipotezu pozvaće se na tri društva Nove Gvineje koja je proučavala tokom boravka početkom tridesetih godina XX vijeka. Tri izučavana slučaja su jako različita s obzirom na svoj opšti oblik, ali i s obzirom na ulogu koju daju muškarcu i ženi. Kod Arapeša npr muškarci su blagi i ljubazni, dečaci se obučavaju da upravljaju a mladići ne pokazuju nikakve znake agresivnosti. Otac Arapeš je prava dadilja. On kao i njegova žena može da da detetu svu negu koja je potrebna. Dijete koje plače je za Arapeše prava tragedija i odrasli su stalno blagi, osetljivi i uslužni prema detetu. Nadmoć žena je stvarna, dok je nadmoć muškaraca samo teorijska, tako se najveći broj Šambilija prilagodi toj situaciji i nauče da se podvrgnu volji žena.

Odrastanje na Samoi

- Istu želju da se izbori sa problemima američkog društva nalazimo u njenom čuvenom delu *Odrastanje na Samoi* u kojem je Midova pokušala da vidi kako su stanovnici jednog ostrva u Polineziji prolazili kroz taj period života koji mi zovemo "adolescencija", a posebno: "Da li su poremećaji od kojih pate naši adolescenti ili naše civilizacije? Da li je adolescencija u potpuno drugačijim uslovima takodje potpuno drugačija?"
- Osnovna razlika koja postoji između Samoe i američkog društva je odsustvo sukoba i ograničeni broj izbora koji karakterišu Samou.

Frimanova kritika

- Po Frimanu, Midova je napravila potpuno površan i jednostran portret Samoe. Ona je potpuno potcenila složenost kulture, društva i psihologije ljudi Samoe. Ona nije govorila lokalnim jezikom, živela je u kući američke porodice i koncentrisala se na grupu od dvadeset i pet devojaka koje su mogle i da joj lažu da bi se zabavljale. Ti metodološki nedostaci su je sprečili da vidi kako društvo sa Samoe nije raj na zemlji. Karakteristika tamošnjeg života nije "blagostanje", seksualnost nije permisivna, a adolescencija nije doba bezbrižnosti. Ukratko, Friman na Samoi nije našao ta uravnotežena bića, to bezbrižno i blago društvo koje je Midova opisala.

Kultura praktični razum po Maršalu Salinsu

- Relativizam se ipak očuvao, sudeći po njegovim braniocima. Maršal Salins, američki antropolog rođen 1930. godine, nameće se kao značajna figura savremene antropologije. Salins je antropologiju studirao na Univerzitetu u Mičigenu kod oca američkog neoevolucionizma, Leslija Vajta i veoma brzo je bio deo kruga američkih neoevolucionista koji su bili bliski marksizmu. Posle dužeg boravka u Parizu 1960. godine, Salins će preusmeriti svoju misao i zanimati se za strukturalizam, da bi se konačno vratio na shvatanja koja nisu tako daleko od američkog kuluralizma.

Smrt kapetana Kuka

- U decembru 1778. godine, dva broda kojima je komandovao Džejms Kuk, vratila su se da bace sidro kod ostrva Havaji, gdje je bio nekoliko meseci ranije. Ako su mornari, podrazumevajući i tu samog Kuka uživali u piću kava, lokalnom alkoholu, ženama je, po naređenju kapetana bio zabranjen pristup na brod jer je želeo da izbegne širenje veneričnih bolesti. U zalivu Kelakekua, Kuka su na veličanstven način primili sveštenici i havajske vlasti. Havajski sveštenici su zapravo tumačili povratak kapetana Kuka kao povratak boga Lono koji je došao da obezbjedi plodnost zemljišta. Kuku su ponudjeni darovi, a domorodačke žene su se nudile mornarima kao da se nude bogu plodnosti. Britanci nisu razumjeli zašto se obožavanje bogova pretvorilo u izvesno neprijateljstvo. U svakom slučaju posle svađe, Kuka su ubili isti oni koji su ga obožavali. U tom činu možemo da vidimo ilustraciju frejzerovske nužnosti da se ubije sopstveni bog.

Gerc i hermeneutički pristup

- Američki antropolog Kliford Gerc (1926-2006) je bez sumnje, značajna figura savremene antropologije. Kao i drugi veliki etnolozi, znao je da spoji bogatu etnografsku praksu, uglavnom u Indoneziji i Maroku, sa dubokim teorijskim razmišljanjem. Pored toga, tokom poslednjih godina Gerca smatraju za prethodnika postmoderne kritike u etnologiji. Gercovi radovi, ipak, veoma loše izražavaju temelje postmodernosti, a on sam se nikada nije odrekao etnografskog postupka kao takvog. Zbog toga nam se čini da je bolje da u njemu vidimo naslednika hermeneutičke tradicije koja se sastoji u "čitanju" kultura kao da su tekstovi. Kulturalizam ovdje postaje "tekstualizam", ali ništa manje ne čuva tu osnovnu ideju po kojoj je svaka kultura svijet za sebe.
- Pojam teksta koji je centralan kod Genca, verovatno ima veze sa pojmom "idealnog tipa" ali u svakom slučaju ima veze sa veberovskim shvatanjem društva kao "mreže značenja".

Uspon relativizma

- Zasluge škole Kultura i ličnost ne treba više dokazivati. Cenimo nove teme istraživanja, naglasak stavljen na pojedinca, socijalizaciju, detinjstvo i konačno, nacionalne karakteristike koje su otvarale nove perspektive. Takođe nije slučajno da su najvažniji autori te struje izvršili tako važan uticaj na misao XX vijeka koji je zatvorio usponom kulturnog relativizma. Ipak, uprkos njihove važnosti, sve pretpostavke kulturalizma zaslužuju raspravu. Prvi problem je svakako kulturalistički postulat diskretnog jedinstva i u razdvajanju jednih od drugih. Pojam kulture je mnogo složeniji nego što tvrde kulturalisti. Osim toga, u okviru jedne "grupe" postoji mnoštvo ličnosti, mnogobrojne potkulture među kojima razlika između muškarca i žene nije beznačajna. Pored toga, karakterizacija tipske ličnosti je često neprecizna, površna ili krajnje pojednostavljena uz nepoznavanje suprotnih primera. Osnovno kulturno jedinstvo nije lako razdvojiti: da li je to pleme, narod ili nacija? Konačno, tip "uzročnosti" koji je ta škola razvila je često "kružan" jer se posledica shvata kao uzrok: agresivno ponašanje se smatra za osnovni simptom agresivnosti koja sama izaziva agresivno ponašanje.

Literatura

- 1. Robert Delijež - Istorija Antropologije
- 2. Elvin Hač - Antropološke teorije